Opłatę pocztową
uiszczono ryczałtem.

Цана асобнага нумару 20 грош.

БЕЛАРУСКАЯ ДОЛЯ

Выходзіць тры разы ў тыдзень.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6 (Wileńska 12, m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 2 зл. Для заграніцы ўдвая даражэй.
Перамена адрэса 30 грошы.

Няпрынятыя ў друк рукапісы назад не вяртаюцца. Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 гр., за радок пэтыту ў 1 шп.

№ 32. Вільня, Субота, 9-га траўня 1925 г. Год I.

Крывавы плён.

Зьявішчы, якія ў працягу даўжэйшага часу маюць сталы характар, аказваюць асабліва магутны ўплыў на душы моладзі.

На духовым жыцьці падрастаючых пакаленьняў адбіваецца перад усім *палітычная атмасфэра*, у якой яны ўзгадоўваюцца. Вось-жа, калі будзем гаварыць аб тэй палітычнай атмасфэры, якая пануе ў сучаснай Польшчы, дык кожнаму кідаюцца ў вочы дзьве асноўныя рысы яе: нацыянальнае самаўзьвялічэньне з адначаснай пагардай і ненавісьцяй да ўсяго няпольскага і — панаваньне грубае фізычнае сілы пры страшэнным аслабленьні пачуцьця маральнасьці і права.

Даказваць, што гэта так, нямашака ніякае патрэбы: даволі прасачыць хаця-бы соймавыя прамовы прадстаўнікоў „нацыянальных" польскіх партыяў (а як-жа часта і лявіцовых!) ды палітычных кіраўнікоў ураду. Даволі прыпомніць хаця-бы апошняе выступленьне міністра асьветы Станіслава Грабскага аб задачах узгадаваньня польскае моладзі... А такія здарэньні, як узьвялічэньне паловай польскага грамадзянства забойцы прэзыдэнта Нарутовіча, Невядомскага, ці ката палітычных вязьняў Вечоркевіча і Багінькага, паліцыянта Мурашкі,—ці-ж не характэрны для перажываемае эпохі?

Моладзь у польскіх школах і ўзгадоўваецца ў духу, адпавядаючым палітычным настроям польскага грамадзянства — калі не ўсяго, дык вялікае большасьці яго.

За апошнія толькі дні—1 і 3 мая — мы бачылі такія праявы сыстэмы ўзгадаваньня моладзі на віленскім грунце.

1 мая—група вучняў польскіх сярэдніх школ ішла сьледам за сябрамі саюза чыгункавых служачых, якія варочаліся з мітынгу пад чырвоным сьцягам, і ўсяляк зьневажала і бэсьціла іх. А паліцыянты, прысутныя пры гэтым, пастараліся забясьпечыць ім поўную бяскарнасьць, бо... лаялі яны і зьневажалі *сацыялістаў*!

3 мая—па вуліцах места хадзілі дружыны школьнікаў з праўдзівымі ваеннымі вінтоўкамі, і хлопцы-недаросткі прадстаўлялі „войска". З якой-жа пагардай паглядалі гэтыя хлапчукі на „цывіляў" і як высака цанілі сябе, трымаючы ў сваіх руках *прыладу да забіваньня* „ворагаў айчызны"....

У той-жа дзень, 3 мая, пан дэлегат ураду раздаваў нагароды *вучням* III, V, і VI кляcаў за... *удатную стральбу з вінтовак*! Дзеці, якім трэба вучыцца, публічна ўзьвялічываліся, як „героі", за тое, што ўжо *навучыліся валадаць аружжам дзеля забіваньня ў будучыні людзей*...

Ясна, якія пагляды на жыцьцё, на людзей, на сябе ўкладаюцца ў галовах дзяцей пры такой сыстэме ўзгадаваньня. І ясна само сабой, што плады такога ўзгадаваньня ня могуць быць дадатнымі.

Трагедыя, якая разыгралася 6-га мая ў аднэй з віленскіх польскіх сярэдніх школ (падробнае апісаньне даем побач), зьяўляецца простым вынікам таго „духу", у якім узгадоўваецца моладзь у польскай школе. Праўда, беспасрэдная прычына трагедыі — другая: гэта тое, што польскія школьныя ўлады ў першыя гады свайго істнаваньня натварылі нялічаную сколькасьць сярэдніх школ, якія стараліся запоўніць хоць-бы штучна, а пасьля, калі выявілася вельмі нізкая ступень разьвіцьця вучняў і падгатоўкі „panów profesorów", завялі драконаўскія „матуральныя экзамены", на якіх і „рэжуць" кандыдатаў на матуру так, што бляднеюць дзеяньні „слаўнага" некалі Касакоўскага.... Але толькі на грунце „ваяўнічага" духу магло дайсьці да таго, што вучань, ня здаўшы экзамену, забівае сваіх вучыцялёў і зусім бязьвінных таварышоў...

Ці кроў, пралітая ў Вільні, не працьвярэзіць урэшце кіраўнікоў польскае дзяржаўнае палітыкі і ня прымусіць іх падумаць, што сваей сыстэмай узгадаваньня моладзі яны ладзяць грунт для поўнае анархіі?!...

Крывавая трагедыя у польскай гімназіі.

Пяцера забітых, многа раненых.

6 мая раніцай у польскай гімназіі ім. Лелевэля ў Вільні адбываліся матуральныя экзамены (на атэстат сьпеласьці).

Дырэктар гімназіі, Беганьскі, вядомы ўжо скандаламі з былымі вайсковымі-матурыстамі ў 1922 годзе, добра ўжо ўсім дадзеўшы сваімі прычэпкамі і жорсткасьцяй, адабраў экзаменацыйны ліст у вучня Лаўрыновіча, які йшчэ не распачаў навет рашэньня задачы з альгебры.

У той мамэнт Лаўрыновіч **выхапіў з кішані рэвальвэр і пачаў страляць у дырэктара**. Кулі ранілі яго лёгка ў руку і нагу.

Калі таварышы кінуліся сунімаць Лаўрыновіча, ён чародным стрэлам **забіў на месцы аднаго** з іх, Аляксандра Загорскага, беларуса-праваслаўнага, родам з Сьвянцяншчыны. Пасьля гэтага Лаўрыновіч дастаў з кішані **ручную гранату**. Граната выбухнула.

Выбух меў страшэнныя вынікі. **Лаўрыновіч пагіб, разарваны на часьці.** Таксама быў **забіты на сьмерць вучань Дамaнскі**. Цяжка зранены **праф. Янковскі**, які ўвечары **памер ад ран. Вельмі цяжка ранены вучань Точылоўскі.** Цэлы рад вучняў ранены лягчэй.

Бачучы, што сталася, таварыш Лаўрыновіча, Януш Обромпальскі (з Менску родам), пачаў **таксама страляць у дырэктара** і кінуў **другую гранату**, якая, аднак, не разарвалася. Калі за ім пагналіся, каб адабраць аружжа, **Обромпальскі стрэліў сабе ў лоб** і праз пару гадзін памер. У яго знайшлі **йшчэ дзьве гранаты.**

Лаўрыновіч займаў першае мейсца сярод сваіх калегаў і быў старшынёй „Братняе Дапамогі". Гэта быў здольны хлопец, толькі цяжка давалася яму матэматыка.

З Обромпальскім яны жылі вельмі блізка. Паводле газэтных вестак відаць, што тут мела месца **змова іх на жыцьцё дырэктара Беганьскага**, ад якога спадзяваліся абодва, што іх „зрэжа" на экзаменах.

Узьнімаецца пытаньне: скуль гэтыя хлопцы дасталі гранаты?

„Słowo" дае даволі наіўнае тлумачэньне, што Лаўрыновіч „зьбіраў калекцыю гранатаў", на шт як сын даволі высокага ўрадоўца Дэлегатурі „меў спэцыяльны дазвол паліцыі". — Ці не пачв цяпер які першакласьнік „зьбіраць калекцыю. гарматаў"—таксама з дазволу паліцыі?!

„Віл. Утро" дае больш падобнае да веры вы ясьненьне гэтае справы: быццам гранаты асталіс ў Лаўрыновіча і Обромпальскага ўтоенымі і **пасьля вучэньня з ручнымі гранатамі.** Гэта паказу што нехта недзе вучыць школьнікаў ужыва ручныя гранаты, і што пры гэтым вучні так бе кантрольна карыстаюцца імі, што могуць ута ваць.... Па горадзе-ж ходзяць дагадкі: ці ня г тыя гранаты былі прыгатаваны дзеля кіданьня дэманстрантаў 1 мая? Бо-ж якраз вучні гімназ ім. Лелевэля бэсьцілі і зьдзекаваліся над дэма страннтамі-чыгуншчыкамі, ды пэўне ж не наважы ліся-бы на гэта, ня маючы аружжа....

Газэта „Słowo" віну за гэтыя крывавыя п дзеі ўскладае на віленскага куратара Гонсёро скага. Але гэты пан ня выляцеў пасьля выкры тых вялізарных зладзействаў у куратарыуме, ды ня выляціць і пасьля гэтае крывавае трагедыі.

Мы думаем, што вінаваўцаў трэба шука ня толькі ў куратарыуме, але і ў тых палітычны колах, якія „ўзгадоўвалі" вучняў у „патрыяты ным" духу і ўлажылі ў рукі ім рэвальвэры і гр наты...

Цікава, што „Słowo", прыпомніўшы аб ране шых зьдзеках „уваскрэсшага Касакоўскага" на вайсковымі матурыстамі, паўтарае свае словы пачатку 1923 г.: „Вучыцялі, якія прыехалі да на з другіх краін, ня ведаюць душы нашае молад перасаджваюць на наш грунт доктрынэрскія сы стэмы навучаньня, ня ўмеюць здабыць даверыя сэрдца моладзі"...

Ды дзе ўжо тут гаварыць аб „даверыі і сэр цы" да паноў польскіх Касакоўскіх! А пан кур тар Гонсёровскі йшчэ публічна называе дырэкт ра Беганьскага „дасканальным пэдагогам". — „Ja pan, taki kram"!..

У горадзе і асабліва сярод школьнае молад пануе страшэннае ўзбурэньне і абурэньне.

ГРАМАДЗЯНЕ!

Памятайце, што газэта—гэта вашая агульная ўласнасьць, якая істнуе за складаную вамі падпіску! Дык кожын, хто адчувае патрэбу чытаць родную сваю газэту, хай памятае і свой абавязак перад ёй!

Прысылайце акуратна падпіску! Намаўляйце да гэтага суседзяў і знаёмых!

Каму не пад сілу падпісацца на газэту аднаму,—падпісвайцеся ўскладчыну!

„Сялянскі экспэрымэнт" у Баўгарыі

Змушаная да ўчасьця ў вайне нацiскам боку магутных суседак—Аўстра-Нямеччыны і Ту цыі і—ненавісьцяй да Сэрбіі і Румыніі, Баўг рыя была ўшчэнт зруйнавана вайной, а ў рэзул таце міра—паніжана, пазбаўлена сувэрэнітэту, а дана, як крыміналіст, пад вастрожную варту сва найзаядлейшых ворагаў—Сэрбіі, Румыніі і Грэцы

Баўгарыя пазбаўлена права мець армію — патрэбным ей ліку і на звычайных на контэнэн це падставах: агульная ваенная павіннасьць у ё забаронена; яе армія абмяжована 20.000 жаўнера лічучы разам з афіцэрамі; артылерыя, авіацы флёт—усе ў яе адабрана і забаронена мець над лей. І гэта—у той час, калі навакол яе суседз ворагі збраяцца да зубоў—бяз ніякае перашкоды.

Баўгарыі яе ваеннае паражэньне не дало н ват вызваленьня ад паразітнай дынастыі і м нархіі.

Што дала Баўгарыі гэтая нямецкая дын стыя? Апрача войнаў і ўсялякіх няшчасьцяў - нічога!

Дык увесь народ ненавідзіць свайго няме кага цара. Лоўкі цар Фэрдынанд, прайграўш вайну і згубіўшы народ, аднак-жа здалеў адрат ваць сваю дынастыю: адрокшыся ў адпаведны ча ад трону, ён гэтым папярэдзіў няўхільную пась вайны рэвалюцыю, ды адвёў гнеў і кару пер можцаў ад свайго наступніка, якому адратава трон.

Паражэньне ваенна-буржуазнай банды, згур- аванай каля трону і захапіўшай уладу над 5-мі- ённым народам, адразу высунула на палітычную рэну гаспадара-селяніна ў асобе яго правадыроў: роста з вастрогу Стамбулейскі перасеў на крэсла ініcтра—сьпярша ў коаліцыйным габінэце Тода- ава. Пасьля першых выбараў, даўшых сялянству раціну ўсіх дэпутацкіх мейсц у Народным Саб- аньні, цар Барыс змушаны быў даручыць ства- эньне ўраду гэтаму правадыру сялян. Другія ыбары зрабілі сялян ужо поўнымі палітычнымі аспадарамі краю.

Найважнейшым для нас пытаньнем зьяўляец- а тое, ці выключна сялянскі ўрад Стамбулійскага казаўся на вышыні задачы гаспадараваньня краем асабліва цяжкіх вонкавых і ўнутраных варун- ах, створаных паражэньнем?

Баўгарыя — **край амаль нявыключна сялянскі: ольш як $^4/_5$ усяго насяленьня—дробныя земляробы.** Ык вось, вельмі цікава, якую-ж роль іграюць этыя запраўдныя прыраджоныя гаспадары ў сваім раю, бо—ў гэтым якраз трэба шукаць прычыны сіх тых страшэнных падзей, якія адбываюцца ў Заўгары ўжо ў працягу некалькіх гадоў.

Ня трудна дагадацца, якое становішча заня- о баўгарскае сялянства ў справе ўчасьця ў вай- е.—Даволі сказаць, што павадыр баўгарскіх ся- ян Стамбулійскі ўвесь час вайны прасядзеў у астрозе за тое, што быў рашучым праціўнікам айны і аблаяў цара Фэрдынанда апошнімі слава- і за тое, што той самахоць укінуў край у пя- ельны вагонь вайны... А гэтае становішча—знак алітычнае дасьпеласьці сялянства да гаспадара- аньня ў сваім краю, **не наражаючы яго на экана- ічны і палітычны крах.** І вось нават асабістыя і алітычныя ворагі ня могуць запярэчыць ураду Стамбулійскага ані аўтарытэту асабістага (мараль- ага) і палітычнага, ані шырыні сацыяльна-палі- ычнай думкі, дзяржаўнай праграмы і дыплема- ычнай штукі.

У выніку палітыкі сялянскага ўраду Баўга- ыя была ўжо цераз некалькі месяцаў прынята ў клад Лігі Народаў, направіўшы свае адносіны, як вялікай, так і з Малай Антантай. Галоўнае-ж— ое, што яна дабілася адсрочкі на 4 гады, а фак- ычна скасаваньня амаль не ўсяе ваеннае кантры- уцы,—бо плаціць Баўгарыя ўсё роўна ня можа ічога.

Гэткі быў бяспрэчны пасьпех сялянскага раду ў галіне вонкавай палітыкі. У ўнутранай рад **правёў зямельную рэформу** на тых абшарах, зе былі яшчэ рэшткі абшарніцтва, астаўшагася д часоў турэцкага панаваньня.

Але галоўнай унутранай рэформай ураду Стамбулійскага, зьвярнуўшай на Баўгарыю ўвагу сяго сьвету, была знамянітая **„трудавая павін- асьць“**, агульная для ўсіх грамадзян краю.

Гэтая быццам—камуністычная рэформа вык- ікае столькі захопленьня з аднаго боку і столькі енавісьці і лаянкі з другога, што разабрацца ў е запраўднай вартасьці—даволі цяжка.

„Трудавая павіннасьць“ — сацыяльна экана- ічнае выражэньне палітычнай ўлады працоўных асаў сялянства (работнікаў у Баўгарыі — амаль по няма, бо няма прамысловасьці). Але гэтая авіннасьць працы—настолькі трафная, магутная адпаведная дзяржаўнай патрэбе зруйнаванага раю, што, ня гледзячы на ненавісьць да яе з бо- у паразітных (непрацоўных) элемэнтаў краю і ратэст абедзьвюх антантаў (далей пабачым чаму), этая павіннасьць **захавалася дагэтуль**—нават пры ым урадзе Цанкова, які дышыць ненавісьцяй да рацоўнага сялянства і яго правадыроў!..

На ўсе закіды проці гэтае навіны Стамбулій- кі адказываў так: чаму-ж крытыкі не праціўяцца аксама **прымусовай** ваеннай павіннасьці, якая ад- ывае найлепшых грамадзян у найлепшы пэрыяд х жыцьця ад **карыснай** для краю працы?.. А як- аз гэтая ваенная павіннасьць і згубіла Баўгарыю амест таго, каб гарантаваць ёй бясьпечнасьць... Цый—ці-ж **карысная** праца для краю — менш па- рэбна наагул, як аказаўшаяся зусім бескарыснай зеля абароны краю ваенная павіннасьць.

У Баўгарыі ваенная павіннасьць забаронена цяпер пераможцамі,—дык трэба скарыстаць дзеля абра краю вольнай арміяй моладзі, пакіраваўшы е на **адбудову і адбудаваньне краю**, а не на да- ейшае яго руйнаваньне!..

Ці добра скарыстаў край з гэтай сьмелай і овай меры ўраду працоўных у Баўгарыі!.. Адка- ам на гэта зьяўляецца цэлы доўгі сьпісак вялі- іх агульна-дзяржаўных і гмінных работ, зробле- ых арміяй „трудавакаў“ (так завуцца адбываючыя авіннасьць) за гэты 4—5 гадоў. Зямельныя паля- шэньні, асушка балот, штучная пасадка лясоў, рэгуляваньне рэк, будова гмахаў і г. д., — вось, амятнік, які збудаваў сабе сваім кароткім урада- аньнем чыста сялянскі ўрад у Баўгарыі!..

Але скажуць, што мы, беларускія ідэалёгі дзяржаўна-самастойнага сялянства, лішне пры- ільна глядзім на гэтую, як кажуць, **працоўную дыктатуру сялянства**“. Перад усім трэба рашуча дкінуць, як гэта рабіў і сам Стамбулійскі, выра- кэньне „дыктатура“: ня трэба і ня можна назы- аць „дыктатурай“ урад, абапёрты на вялізарнай ольшасьці (бо каля 85 проц.)—сялян-зямляробаў краю!.. Сваю карысную па вынікам—унутраную алітыку ўрад Стамбулійскага вёў якраз на пад- таве пераважаючага ў сучасных культурных кра- х **дэмакратызму**...

Але найлепшым доказам карыснасьці гэтае авіннасьці працы ўраду наагул зьяўляецца ацэн- а, дадзеная „павіннасьці працы“ — спэцыяльнай камісіяй *) Лігі Народаў, якая хіба-ж ня мае ніякіх асаблівых сымпатыяў да „камуністычных экспэрымэнтаў“ сялянскага ўраду Баўгарыі. Камісія Лігі Народаў сцьвярдзіла, што ў краю з такой эканамічнай арганізацыяй, як Баўгарыя, з слаба-разьвітай капіталістычнай гаспадаркай і малай лічбай наёмных работнікаў—**гэткая мера мае поўнае апраўданьне**, а, замяняючы недазволеную ваенную павіннасьць—„павіннасьцяй працы“,—запраўды-ж узбуджае зьдзіўленьне!.. (Гл. кнігу Макса Лязара).

(Канец будзе).

*) Міжнародавае Бюро Працы.

Беларускі працэс „72“.

5 дзень.

Адв. **Міцкевіч** заявіў суду, што прымае абарону абвінавачанага Уладз. Езерчыка, а адв. **Гоніхвіль** — Бортнікава Ул. Затым было прачытана паказаньне сьведкі **Ярмашука Яна**, які быў камандантам у Літве, і знаходзіўся ў нэйтральным поясе (цяперака ў Польшчы). З паказаньня Ярмашука відаць, што Бортнікаў быў ад'ютантам Разумовіча-Хмары.

Сьведка **Качут** паказаў, што быў арыштаваны Бортнікавым і прасядзеў у Аліце 3 месяцы, а пасьля вярнуўся ў Друскенікі. Праз нейкі час сьведка спаткаў Бортнікава ў Друскеніках, арыштованага польскаю ўладаю.

Сьведка **Вэйншмар** чуў, што мост быў спалены на Нёмне ў Друскеніках Юрканісам; таксама чуў, што той—партызан.

Сьведкі **Бігоч**, пам. камісара, і вывядоўца **Пшыбыш**, абрысавалі справу нападаў у Лідзкім павеце, дзе было шмат нападаў і падпалаў панскіх двароў. На Брыкача паказывалі, што забіў паліцыянта.

Сьведка **Гудашэвскі** заявіў паліто ўску, што чуў аб істнаваньні партызанаў, але прозьвішч ня ведае. Аднак, паліцыя прымусіла яго біцьцём паказаць, што ведае Леанарда Казюкевіча, як партызана.

Затым была дапрошана часьць сьведкаў абвінавачаных.

6 дзень.

Былі дапрошаны рэшта сьведкаў абвінавачаных, якія даказвалі нявіннасьць падсудных, бо, гаварылі сьведкі, абвінавачаныя былі дома, працавалі на сваей зямлі і нікуды не выяжджалі.

Пасьля допросу сьведкаў прыступлена да разгляду—аружжа пры помачы экспэрта, паручніка Міхалоўскага. Карабіны, рэвальвэры былі нямецкага ўзору, і **большая часьць няздатная да ўжыцьця**. Знойдзены **кулямёт** ня меў усіх часьцей і **страляць з яго нельга**. Знойдзены **піраксылін ня мог быць ужыты дзеля ўзрыву**, бо ня было бікфордавага шнура, пры помачы якога піраксылін выбухае.

Далей разгледжаны быў лісток абв. Брыкача, у якім было шмат прозьвішч. Брыкач заявіў, што лісток не яго, і ён нічога ня ведае аб ім.

На жаданьне адв. **Врублеўскага** суд пастанавіў, вызваць экспэрта дзеля ўстанаўленьня характару пісьма Брыкача.

Затым былі разгледжаны яшчэ некалькі довадаў, а таксама фатаграфічная картачка абв. Круша, знойдзеная пры вобыску ў Круша.

7 дзень.

На суд не зьявіўся абвін. Шыгаловіч, які выехаў у Сувалкі, гдзе стаіць яго полк (ён служыць у войску).

Трэ адзначыць, што напярэдадні абв. Шыгаловіч а 10 гадз. вечара гуляў з жанчынамі ў мястовым садзе, дзе яго бачылі многія.

Суд пастанавіў даставіць Шыгаловіча пад канвоем. Суд быў адложаны да панядзелку, 28 красавіка.

8 дзень.

На жаданьне п. Пракурора суд пастанавіў, арыштаваць Шыгаловіча за няяўку на суд.

На запытаньне суда, дзеля чаго Шыгаловіч не зьявіўся ў нядзелю і самавольна выехаў у полк у Сувалкі, абв. Шыгаловіч пробаваў справакаваць адв. Міцкевіча і заявіў, што яму, Шыгаловічу, гаварыў адвакат Міцкевіч, што суда ў нядзелю ня будзе.

Адв. **Міцкевіч** просіць суд запытацца ў Шыгаловіча, ці хоць раз за ўвесь час працэсу меў ён з Шыгаловічам якую-колечы размову, бо лічыць правам з Шыгаловічам не гаварыць — дзеля таго, што той ня толькі абвінавачаны, але-ж адначасна і сьведка: ён гавора амаль не аб усіх абвінавачаных.

Абв. **Шыгаловіч** пры такой заяве адв. Міцкевіча зьмяшаўся, пачырванеў і дрыжачым голасам заявіў, што запраўды ніколі ня меў з ім, адв. Міцкевічам, ніякае гутаркі.

Далей суд прыступіў да разгляду матар'яльных довадаў.

Пакліканы на суд экспэрт-графалёг (вучыцель рысаваньня) прызнаў характар рукі Брыкача на знойдзеным у Брыкача лістку з невядомымі прозьвішчамі, затым экспэрт устанавіў характар на двух пісьмах, якія маюць розьніцы і пісаны не адным чалавекам, хаця гэныя два лісты высланы аднэй і тэй-жа асобай нейкім Карповічам. Лісты гэныя былі прысланы сьледчаму Камару ў Горадні **паліцыяй**, а якім чынам атрымала гэтыя лісты паліцыя, ня ведама. Вось, тутака сабака зарыта!..

Затым прачытана была беларуская праклямацыя (ўжо перакладзеная на польскую мову сьледчым), якая была прыслана сьледчаму паліцыяй і ў якой напісана, што трэ **не дапускаць асаднікаў**, што **зямля беларускага насяленьня**, што **трэ выгнаць польскае войска**, і, калі будзе свая **Беларуская Народная Рэспубліка**, дык і ўсё будзе для беларусаў.

Амаль ня ўсе довады дастаўлены сьледчаму паліцыяй, а ў каго ўзяты—дык ня ведама, дзеля гэтага й ня маюць ніякага значэньня.

Характэрна, што, калі быў арыштаваны Юрэчка, дык у яго забралі карту Беларусі і паштовыя картачкі з беларускім гэрбам і надпісам „Няхай жыве Беларуская Народная Рэспубліка“, якія ёсьць чуць ня ў кожнага беларуса.

9 дзень.

Падпракурор Мюльлер у сваей прамове падтрымліваў абвіненьне і паказаньні абвінавачаных, дадзеныя ў сьледчай паліцыі і сьледчаму судзьдзі, а таксама апіраўся на паказаньнях сьведкаў абвінавачаньня (ўсе гэтыя сьведкі гаварылі тое, што ім казалі арыштаваныя, але-ж арыштаваныя на судзе заявілі досіць ясна, што іх змушалі пад біцьцём і грознымі зьдзекамі гаварыць тое, што падабалася паліцыі і вывядоўцам!). Далей, пералічаючы цэлы рад прозьвішч, пан Пракурор просіць **аб суровым пакараньні** абвінавачаных. Пры гэтым дадаў, што Польшча стараецца прыгарнуць да сябе беларускае насяленьне, як „роўны з роўным“. Дый затым беларусам і дадзены розныя дабрадзействы, як якыковыя законы, па якім маюць права карыстацца ўсюды беларускай мовай, адкрываць школы і інш. Тым часам беларусы йдуць проціў „паньства Польскага“.

Адв. **Врублеўскі** ў сваей $1^1/_2$ гадзіннай прамове абрысаваў лёс сялян, якія мо' належалі да партызанкі затым, што селяніну беларускаму, як і кожнаму, патрэбна зямля. Абаронца адзначыў, што ў той час яшчэ ня была ўстаноўлена граніца Польшчы на беларускіх землях. Дый няма ніводнага факту, які мог-бы ўстанавіць запраўды віну падсудных. „Гляньце на падсудных—кажа адв. Врублеўскі, зварачаючыся да падсудных,—усе яны — гэта шэрая маса, якая нічога ня ведала, нават і тады, калі мо' і рабіла нешта незаконнае. Аружжа бязумоўна магло быць знойдзена, бо трэ прыняць пад увагу, што гэтая мясцовасьць, зямля Беларуская, была займана рознымі дзяржавамі і была месцам вайны; вось, валяўшыся гранат або карабін селянін падняў на сваім полі і прынёс да сябе, бо ня ведаў, што праз гэта можа быць арыштаваны“.

„Вы, панове судзьдзі, ня ведаеце—псыхалёгіі селяніна, але, я як сын гэтага краю, такі самы, як усе падсудныя, скажу Вам: там, у вёсках, у хаце,—маткі, браты, сёстры стаяць на каленях, паляць сьвечы перад абразамі Маткі Боскай Вастрабрамскай і моляцца, каб Бог паслаў Духа Сьвятога на вас, паны судзьдзі, каб вы зразумелі ўсю праўду і апраўдалі абвінавачаных“.

Шмат хто заплакаў пасьля гэтых слоў, ды нават заплакаў і правакатар Шыгаловіч, якога адв. Врублеўскі адкрыта назваў правакатарам у сваей прамове.

Далей адв. Врублеўскі зьвярнуў увагу суда на тое, што ўсе падсудныя гаварылі, што іх білі і зьдзекаваліся ў розны спосаб, што нават сцьвярдзілі сьведкі. І гэта робіць паліцыя, якая не адказвае ні за вошта!

Закончыў адв. Врублеўскі свае слова просьбай апраўдаць абвінавачаных.

Адв. **Гон'гвіль** дапаўняў абарону паасобных абвінавачаных, трэбаваў зволніць усіх ад кары, паводле амнэстыі 30-га сакавіка 1923 г., даводзіў немажлівасьць тасаваньня часьці II арт. 102 К. К.

Адв. **Задай** даводзіў беспадстаўнасьць абвінавачаньня.

Адв. **Левіцкі** гавора доўга аб праве народаў аб самавызначэньні нацыянальнасьцяў і аб брацтве людзей, якія жывуць на даных абшарах.

Адв. **Міцкевіч** у сваей абароне заявіў, што сёньняшні дзень — гэта дзень вялікі, бо адбываецца ня толькі Беларускі працэс у Горадні, але таксама ў Вільні, Старай-Вялейцы і ў Пінску. Даказвае беспадстаўнасьць абвіненьня, адзначае, што людзі гэныя ня былі ні разу суджаны, што яны, як ужо гаварылі абаронцы, былі змушаны біцьцём і рознымі зьдзекамі прызнацца да няістнуючае віны. Прамоўца пратэстуе проці таго, што робіцца паліцыяй і вывядоўцамі, і просіць аб апраўданьні падсудных, якіх ён бароніць.

Адв. **Фінштэрбэрг** гаварыў аб тых, каго бароніць, паміж іншым аб жыдзе Каброўскім, кажучы, што магчымая рэч, што той хадзіў на граніцу літоўскую, але-ж хутчэй дзеля гандлю, бо ў той час яшчэ быў хлапцом, а цяперака служыць у войску.

Адв. **Забокліцкі** гавора, што ў мамэнт, калі распачалі справу гэную, мясцовая люднасьць пастулала да войска польскага ахвотнікамі і прылучылася да адпору бальшавіцкага наезду. Адв. абаронца чытае адрыўкі з кніжкі Пілсудскага, пацьвярджае гэта цыфрамі.

Адв. **Нелюбовіч** просіць аб наймягчэйшы прысуд.

Чародныя прадстаўнікі абароны—адвакаты: Лёбман, Штатман, Гарбачэўскі, Даніловіч, Шафаловіч, Катхэ, Дамброва, Сеневіч, Макаль, Нэрэўскі — уносяць розныя новыя мамэнты да справы, памысныя для абвінавачаных.

Астатні прамаўляў адв. Бабянскі, які ў сваей абароне заявіў, што пры такіх адносінах улады, якія выявіліся на судзе, нельга спадзявацца на паляпшэньне, бо замест таго, каб даць зямлю беларускаму селяніну, яму насылаюць асаднікаў, зьдзекуюцца над мясцовай люднасьцю беларускай і г. д.

Старшыня суда спыніў адваката Бабянскага і забараніў гаварыць аб гэтым.

Далей адв. Бабянскі даказывае нявіннасьць падсудных, гаворыць, што трэ зблізкацца з беларускім народам, запраўды як роўны з роўным, што запраўды існуе імкненьне да незалежнасьці Беларусі, бо гэта ёсьць народ, які пад Польшчаю тэрыторыяльна прадстаўляе **большасьць** за гэта суджаным быць ня можа. Польшча павінна пайсьці ім насустрэчу, каб народ беларускі гэта адчуваў, і беларусы тады будуць разам з палякамі. Прымусам нічога ня зробіцца! У канцы просіць суд аб апраўдальны прыгавар.

10 дзень.

Апошняе слова было дадзена кожнаму з абвінавачаных; але яны пераважна абмяжоўваліся просьбай аб апраўданьні.

Цікавейшая была заява **Бортнікава**, які сказаў: „Высокі суд, я папаў у рукі катаў, якія зьдзекаваліся нада мною у розныя спосабы. Затым п. пракурор сказаў, што я ў Літве бараніў інтарэсы літоўскай буржуазіі. Але не! гэта няпраўда, бо я бараніў інтарэсы пралетарыяту, бараніў права народу. Прыдзе час, калі мы будзем судзіць, а ня Вы. Няхай жыве ўвесь пралетарыят! Няхай жывуць“...

Старшыня суда перапыніў абв. Бортнікава і ня даў балей яму гаварыць.

Прыгавор.

А $10\frac{1}{2}$ гадз. ўвечары быў прачытаны прыгавор суда, якім засуджаны:

На 12 гад. катаргі — Казюкевіч Леанард 28 г. з арт. 100, 102 ч. II К. К. 53, 51 U. Р. К., 455 параграф 12, 61.

На 6 гад. катаргі — Бортнікаў Уладзімір 24 г., з Літвы.

На 4 гад. катаргі—Адамеяя Пётр, 35 г., Юрэчко Базыль, 24 г., Бэрнатовіч Ігнат, 27 г., Туроніс Флёрыян, 36 г., Відзбэль Домінік, 24 г., Суботнік Ян, 21 г.

На 3 гады папраўчага дому — П. Перлайко, 28 гадоў, Міх. Моліс, 30 г., Уладз. Брыкач, 26 г.

На 2 гады папраўч. дому — Апонік Мікалай, 37 гадоў, Апонік Павал, 24 г., Апонік Уладзімер, 29 г., Міх. Хоцян, 30 г., Міх. Шэставіцкі, 24 г., Сымон Грыкас, 21 г., Ант. Юрканіс 18 г., Юз. Клімовіч 19 г., Стан. Краўневіч, 24 г., Ян Круш, 37 г., Юз. Мішчук, 25 г., Балесл. Мішкін, 24 г., Леонард Пыленко, 23 г., Карл Руселевіч, 24 г., Эпіфан Ушкевіч, 19 г., Ян Валентукевіч, 23 г.

На $1\frac{1}{2}$ год. папраўчага дому — Юзэф Хвесько, 28 г., Стэф. Шакалей, 25 г., Фёдар Дэжко, 31 г.

Усяго засуджана 30 чалавек.

Усім, хто атрымаў дом папраўы, залічаны 1 год сьледчага арышту, за выключэньнем Хвеські, Шакалея і Дзежкі, якія былі на свабодзе і засуджаны на $1\frac{1}{2}$ году.

37 чалавек звольнена зусім і таксама звольнены з абвіненьня Хоцян з арт. 562.

Матываваны прыгавор будзе аб'яўлены 13 траўня 1925 г.

Важнейшыя здарэньні.

У Польшчы.

Да выбуху ў рэдакцыі „Walka Ludu“.

У кватэры рэдактара „Walki Ludu“ Траяноўскага ў часе выбуху, як думаюць, робленай ім пэтарды (няшкодная „бомба“, якая ўжываецца толькі для выкліканьня панікі, ці псаваньня розных фальшыва-ўрачыстых настрояў таўпы...), — начаваў у другім пакоі і пасол з групы Баліна, п. Шапель.

Замахі на чыгунках.

Сьледам за замахам на нямецкі цягнік у „гданскім калідоры“, за дзень 3 мая былі ажно два замахі на цягнікі.

Пад Люблінам на рэльсы была пакладзена куча каменьня перад праходам скорага поезда. Аднак, апошні прыпазьніўся, і замест яго быў пушчаны таварны цягнік, які толькі дзякуючы павольнаму ходу, не пацярпеў паважнейшае катастрофы. Толькі паравоз зышоў з рэльсаў. Няшчасьця з людзьмі ня было.

Другі замах меў месца каля Дукшт, на лініі Вільня—Дзьвінск—Рыга. Перад прэходам кур'ерскага цягніка сторож знайшоў пакладзеную пад мастом міну.

4 мая пасажырскі поезд, ідучы з Лодзі, чуць не наскачыў на кучу каменьня, пакладзенага на рэльсах на мосьце між станцыямі Анджэевым і Галькоўкам. Машыніст у пару дагледзіў небясьпеку і спыніў цягнік.

Багаслаўленьне Папы польскім судом.

Польская правая прэса з захопленьнем прыводзіць „сьвятыя словы“, якімі Рымскі Папа багаславіў усе суды і іх дзеяльнасьці ў сучаснай Польшчы.

Бываўшаму на прыёме старшыні Найвышэйшага Адміністрацыйнага Трыбуналу Папа сказаў:

„Даю ад усяго сэрца табе і ўсім тваім калегам—польскім судзьдзям—мае багаслаўленьне для вашай працы“...

Можна толькі напомніць, што той самы „намесьнік Хрыста“ (сказаўшага ня толькі — „не забій“, але і „ня судзі“), той самы Рымскі Папа, які багаславіў цяпер—паміж іншым—і працу польскіх даразных судоў на „Крэсах“—даваў некалі такое-ж самае „апостальскае багаслаўленьне“ і „працы“ мураўёўскіх „судоў“—пасьля польскага паўстаньня ў 1863 годзе...

Заграніцай.

Суд у справе польскіх паштовых скрынак у Данцыгу.

Газэты паведамляюць, што Гаагскі Міжнародавы Трыбунал 10 траўня мае вынясьці свой прысуд у справе польскай пошты ў Данцыгу. Польскія газэты пусьцілі вестку, быццам прысуд мае быць памысны для Польшчы...

Нямецкая прэса аб катастрофе ў Гданскім калідоры.

Нямецкая прэса вельмі лоўка выкарыстоўвае катастрофу нямецкага цягніка ў „польскім калідоры“. Прэса піша, што гэтая катастрофа найлепш даводзіць усю ненармальнасьць польска-нямецкай граніцы. Справа яе перагляду ўсё больш высоўваецца ходам выпадкаў.

Польскія бандыты ў Францыі.

У сталіцы Бэльгіі арыштаваны галава банды, зложанай з палякоў, якая „працавала“ на поўначы саюзнай і прыязнай Францыі.

Прыступленьне Гіндэнбурга да абавязкаў прэзыдэнта.

12 траўня Гіндэнбург прысягне на вернасьць рэспубліцы і канстытуцыі і прыступіць да сваіх абавязкаў прэзыдэнта. Цэрэмонія прысягі адбудзецца ня ў сойме, але ў палацы, бо баяцца, што ў сойме лявіца зробіць нешта кшталтам „кацячага канцэрту“ — на прывітаньне новага прэзыдэнта.

Чэмбэрлен „традыцыйна кахае Францыю“.

На банкеце францускa-англійскага таварыства ў Лёндане міністар Чэмбэрлен заявіў у сваёй прамове, што любоў да Францыі, — традыцыйная ў яго сям'і... Трэба-ж, ведама, як-кебудзь пазалаціць тыя горкія „пігулкі“, якімі англійскі ўрад хоча вылячыць Францыю, хворую на „гэгемонію“.

„Разбраеньне“...

У м. Шэфільд—„Сталёвым сэрцы Англіі“—адбылася вялікая „мірная“ ўрачыстасьць: зацьверджаньне пасьля спробаў новай... 16-цалёвай гарматы, спраектаванай англійскімі „пацыфістамі“... Спэцыялісты кажуць, што новая англійская гармата далёка пакідае за сабой знамянітую нямецкую 42 цэнтымэтравую (12 цаляў).

Запрос аб бальшавіках у англіскім парляманце.

На паседжаньні парляманту ў адказ на інтэрпэляцыі прэм'ер Балдвін заявіў, што ўрад ня мае довадаў, што ў дыпляматычнай пошце з Масквы ў Лёндан пасылаецца агітацыйная літэратура.

На другую інтэрпэляцыю Балдвін адказаў, што ўрад не атрымаў пацьвярджэньня, быццам у прамове Зіновьева на паседжаньні III інтэрнацыяналу былі вельмі варожыя да Англіі мейсцы і гаварылася аб захватных плянах адносна Індыі.

Працэс аб выбуху ў сафійскім Саборы.

На пачаўшымся працэсе аб выбуху ў саборы ў Софіі абвінавачаныя даюць сэнсацыйныя паказаньні.

Званар прызнаўся да ўчасьця ў замаху. Арыштаваны на граніцы камуніст Фрыдман дае паказаньні пры зачыненых дзьвярох, (бо ў справе вельмі далікатнай: аб учасьці ў замаху замежных урадаў — Югаславіі і ССРР).

Адзін з сьведкаў, які падтрымліваў зносіны з замахоўцамі (ведама-ж правакатар!) заявіў, што яны з сьведкам (разам!?) мелі ўзарваць гмах Сойму ў часе паседжаньня. Другі сьведка пацьвярдзіў гэтае-ж. Трэці сьведка паказаў, што ў замаху прымала ўчасьце жонка аднаго з былых прэм'ераў Баўгарыі... Прозьвішча гэтага прэм'ера суд пакуль-што трымае ў сакрэце...

Цэлы рад абвінавачаных сьведкаў дае вельмі кампрамітуючыя паказаньні аб дзеяльнасьці баўгарскіх эмігрантаў у Югаславіі.

5-га траўня ў Софіі пачаўся другі працэс аб замаху, які зроблены быў 5 гадоў назад у мястовым тэатры. Перад судом былы міністар Муравьев і начальнік сталічнай паліцыі Прудкін.

Палажэньне ў Марокко.

З Лёндану паведамляюць, што ў Марокко палажэньне вельмі небясьпечнае. Гішпанскія войскі адступілі на ўзьбярэжжа, дык магчыма, што войскі Абдул-Керыма ўварвуцца на францускую тэрыторыю. Абдул-Керым фактычна ўжо ў вайне з Францыяй (?). Так падрыхтоўваецца той захват Марокко Францыяй, аб якім беларуская прэса пісала паўгоду назад.

ХРОНІКА.

Пазбаўленьне мандату дэпутата Якавюка. Беларускі дэпутат ад Бельшчыны, Сымон Якавюк, засуджаны на беластоцкім працэсе „45“ на доўгалетні вастрог, як ведама, выехаў заграніцу, не чакаючы, пакуль яго пасадзяць за крату.

У сувязі з гэтым маршалак Сойму запрапанаваў соймавай камісіі па наказу прызнаць мандат Якавюка ўтрачаным.

Беларусы даўно ўжо ждуць гэтага, каб мейсца Якавюка заняў чародны кандыдат ад Бельшчыны па сьпіску № 16. Згодна з умовай пры закладзінах выбарнага блёку нацыянальных меншасьцяў, беларуса павінен заступаць толькі найбліжэйшы кандыдат беларус.

Водгукі I мая. Як піша „Słowo“, у Маладэчне на тэлеграфных стаўбох і на коміне вінакурні камуністы вывесілі чырвоныя сьцягі. Арыштаваны дзьве асобы.

Там-жа на могілках былі знойдзены камуністычныя адозвы ў беларускай мове.

Такія-ж адозвы былі параскіданы і ў мяст. Докшыцах, Вялейскага пав.

Беларускае Навуковае Т-ва дзякуе за прысланыя для музэю ім. Ів. Луцкевіча рэчы:

1) грам. А. Протасу, з в. Забалоцьця, Язьненск. гм., Дзісьненскага пав., — за манэты і два каменныя малаткі;

2) грам. Яну Грыневічу—за калекцыю расейскіх папяровых грошы.

Ці йзноў замах?! У Вільні ў ноч на 3 мая быў арыштаваны непадалёк ад парахоўні жаўнер 6 п. п. л., Шлёма Клейт, які ня мог сказаць, дзеля чаго ён тамака быў.

З жыцьця „малых гарнізонаў“. Горадзенскае „Nowe Życie“ наказуе, што 23-га красавіка ў казармах дакудзтва гарнізону паручык 1 дывізіёну коннага эскадрону пiянераў Булгак 4 стрэламі з рэвальвэру забіў на сьмерць начальніка дывізіёну ротмістра Важыньскага. Прычына забойства — сямейныя непаразуменьні.

— У Вільні 5-га мая застрэліўся на сьмерць з рэвальвэру жаўнер Адольф Лясковскі, 22 гадоў.

Забойствы і рабункі. „Słowo“ ў двух нумарох з 5 і 6 мая—падае багатую хроніку выпадкаў гэтага роду.

У в. Пакіны, Докшыцкае гміны, стрэлам з рэвальвэру забіты Кузьма Рабцэвіч—праўда-падобна на палітычным грунце.

3-га мая ў 9 гадз. раніцы ў Вільні стрэлам з рэвальвэру забіты ў сваей кватэры Міхал Прусэк.

Прусэк сьпярша быў пшодоўнікам у V камісарыяце м. Вільні, а пасьля быў скарбовым урадоўцам у Вялейцы, але і адтуль быў звольнены.

Паліцыя думае, што забойства зроблена з помсты, а толькі раскіданы ўсе рэчы, каб быў абраз грабяжа.

У Ашмянскім пав., у Палянскай гміне, 2 ўзброеныя рэвальвэрамі бандыты напалі на Пятра Жэрабовскага і зрабавалі ў яго 19 злотых.

Каля в. Пертюпе, Олькеніцкае гм., бандыты напалі на Ільлю Гейдарова і абрабавалі ў яго грошы.

У Мядзёльскай гміне, Дунілаўскага пав., нейкія злачынцы напалі на Зофію Ангельскую і зрабавалі ў яе пальто.

Напад на паліцыянта ў Вільні. 3 траўня на паліцыянта IV камісар'яту ў часе абходу напалі двое п'яных, якія зьбілі паліцыянта. Тады той тройчы стрэліў у іх. Адзін з нападаўшых ранены.

Самагубства паліцыянта ў Н.-Троках. У казарме 3 кампаніі пагранічнікаў у Новых-Троках стрэліў сабе ў лоб паліцыянт Станіслаў Тшэцяк.

Падпал асадніка. „Słowo“ піша, што ў вёсцы Гарполі, Пастаўскае гміны, ад падпалу згарэла гумно з збожжам і стайня вайсковага асадніка Чэслава Мікуцкага.

Патрыотычны учынак.

(*Пісьмо ў Рэдакцыю*).

Каля двух месяцаў назад я паслаў па пошце ліст з рысункамі да „Авадня“. Хацеў скарыстаць з прыслугаваючага мне права і адрэс на купэрце напісаць пабеларуску, але нейкае прадчуцьце мне падказала, што будзе бесьпячней для лісту, калі я яго заадрасую папольску і вось я арфаграфічна і каліграфічна на купэрце напісаў: „Białoruska księgarnia, Wilno, Zawalna, 7“. Ліст гэты я аддаў у рукі самому ўрадоўцу, едучаму у паштовым вагоне з Ліды да Вільні.

Я быў спакойны за ліст і спадзяваўся пабачыць свае рысункі ў „Авадні“.

Якое-ж было маё зьдзіўленьне, калі я праз два тыдні запытаўся ў рэдакцыі „Авадня“ пра мой ліст, але яго яшчэ там ня было. Пасьля запытаўся праз месяц і цяпер праз два... а ўсё майго лісту няма, дый й ня будзе.

Дзе-ж ён падзеўся? Усяляк-жа заблудзіць ён ня мог, бо ад маей пошты да мейсца назначэньня меньш, як 30 кілямэтраў і гэты ліст пехатой мог-бы дайсьці праз 5—6 гадзін, а тут пошта праз два месяцы даручыць яго ня можа. Як відаць, мой ліст загінуў на пошце, але чаму?—Малая, але характэрная рэч. Чаму мог загінуць ліст на пошце, według wymagań zaadresowany i należycie opłacony? I неяк, сам сабой, насуваецца адказ, што па-

трыотычнае вока польскага ўрадоўца зглездзіла на купэрце слова: „białoruska“ і... гэтага не магло сьцерпіць;—бедны мой ліст са страху затрапятаўся ў яго руках і сканаў сьмерцяй мучальніка за сваю нацыянальнасьць.....

А яшчэ большага „патрыотычнага“ прыпадку дазнаюць лісты, высыланыя да мяне з Амэрыкі, але „патрыотызм“ у гэтым прыпадку зусім іншы, яшчэ патрыатычнейшы, бо як самыя лісты, так і адрэсы на іх пішуцца ў польскай мове, і урадовец да ніякай беларускасьці прычапіцца ня можа. Але, відаць, польскі ўрадовец высока цэніць свой „патрыотызм“ і ваюе з усім, што ня польскае. А вось, бачыце, у чыста польскіх лістах з Амэрыкі часам пападаюцца амэрыканскія даляры, — а гэтага ўрадовец так сама сьцерпець ня можа... ну, і гінуць дзесьці лісты амэрыканскія, а з імі і... даляры.

Перш лісты амэрыканскія былі пад асаблівай апекай польскае пошты: запячатываліся ў пакеты лякавымі пячаткамі і выдаваліся заўсёды пад расьпіску, — гэта берагло іх ад „патрыотычнага“ вока так, што я праз два гады акуратна атрымліваў амэрыканскія лісты (толькі адзін згінуў). А з месяца лістапада 1924 г. гэтая апека з амэрыканскіх лістоў зьнята, і яны йдуць па пошце нароўні з звычайнымі краёвымі лістамі. І вось скутак гэтага, як піша да мяне мой швагра з Амэрыкі:

...„Ja nie mam pojęcia, gdzie moje listy giną. Za te trzy miesięcy my do was posłalismy 6 listów, lecz, widocznie, te nasze listy giną w Polsce; więc teraz nie będziemy więcej posyłać listów zwykłych, a tylko registrowane czyli polecone“... І да гэтага далучае колькі „кампліментаў“ па адрасу польскае пошты, якія хоць і цэнзурныя, а ўсё-ж памянуць іх я тут баюся.

Дык вось як наша „патрыатычная“ пошта ваюе з усім, што „иноземное, иноплеменное, иноверное“!

Янка Маланка.

Змаганьне за родную школу.

Дадатак да інструкцыі „як дамагацца беларускай урадовай школы“.

1. Дзеля таго, што многія гміны пасьля 31 сакавіка і 21 красавіка адмаўляюцца сцьвярджаць подпісы на дэклярацыях, а некаторыя інспэктары адмаўляюцца прымаць дэклярацыі пасьля гэтага тэрміну, кажучы, што яшчэ няма адпаведных распараджэньняў ад вышэйшых уладаў. Цэнтральная Беларуская Школьная Рада гэтым даводзіць да ведама беларускага грамадзянства, што,па сэнсу Распараджэньня Міністра Рэл. Спраў і Публічнай Асьветы ад 7. І. 1925 г. § 9 — дэклярацыі можна ўносіць да 31 сьнежня (декабря) кождаго году.

„§ 9... Deklaracje, o których mowa w paragrafie poprzednim, można wnosić w ciągu całego roku Szkolnego, uwzględnione jednak być mogą od najbliższego roku szkolnego tylko te deklaracje, które zostaną wniesione do dnia 31 grudnia poprzedniego roku szkolnego.

Значыць на тыя дэклярацыі, што ўжо ўнесены да 31 сакавіка або да 21 красавіка г. 1925 г., згодна распараджэньня, мусіць быць адчынена беларуская школа з восені г. 1925 году.

А на тыя дэклярацыі, што будуць унесены пасьля 31 сакавіка і 21 красавіка да 31 сьнежня г. 1925 г., мусіць быць адчынена беларуская школа з восені аж 1926 году.

Вось чаму, ня гледзячы на перашкоды войта і інспэктароў, на законнай падставе трэба абавязкава дабівацца, каб подпісы былі сцьверджаны, і дэклярацыі паданы інспэктару да 31 сьнежня.

2. Некаторыя паўнамоцнікі здаюць інспэктару дэклярацыі і не астаўляюць у сябе сьпіску бацькоў і іх дзяцей, на якія складзены дэклярацыі.

Для таго, каб было ведама, хто склаў дэклярацыі і на якіх дзяцей, абавязкава трэба астаўляць у сябе сьпісак, а копію прысланць у Школьную Раду. Калі-ж сьпіску вымагае і інспэктар, то можна заставіць і яму адзін экзэмпляр.

Цэнтральная Беларуская Школьная Рада.
Вільня. Віленская 12—6.

5. V. 1925 г.

На чорную дошку.

Косаўскі п. Жыхары в. Юндзілавічы, Гудок і Кавалі Ражанскай гм., склалі Школьнаму Інспэктару дэклярацыі аб жаданьні беларускай школы. Інспэктар даў дэклярацыі падлеглым вучыцялём, якія павесткамі выклікаюць бацькоў і змушаюць узяць дэклярацыі абратна, пагражаючы штрафам па 100—200 злотых тых бацькоў, якія не пасылалі дзяцей у польскую школу, бо селёта гэтыя дзеці яшчэ ня маюць школьнага веку, а на будучы год будуць мець, дзеля чаго на іх і паданы дэклярацыі. Сяляне, як адзін, ня слухаюць гэтых вучыцялеў. Тады яны змушаюць сялян падпісацца на дзьвёхмоўную школу—польска-беларускую, але і на гэта бацькі не згаджаюцца.

Вучыцелька польскай школы у в. Скуратаве, Косаўскай гм. спалохалася, як даведалася, што сяляне гэтай вёскі складаюць дэклярацыі аб жаданьні беларускай школы. Яна стала запужваць і тэрарызаваць рознымі дэфэнзыўнымі спосабамі дэклярантаў: пыталася, хто пісаў дэклярацыі, страшыла паўнамоцніка арыштам і г. д.

Сяляне не спалохаліся і падалі 39 дэклярацыяў на 50 дзяцей. Тады яна стала спаганяць сваю злосьць на чужых для яе дзецях, біць па галаве, штось выпытваць. Урэшце, ма быць па даручэньню інспэктара, ходзіць па хатах і вымагае падпіску—хто якой школы хоча, пасілаючы, каб падпісваліся на польскую, або хоць на польска-беларускую школу. Але дэкляранты моцна стаяць за сваю родную школу, і стараньні вучыцелькі выклікаюць толькі сьмех у людзёў.

СЬПІС

школьных абводаў, з якіх жыхары ўжо склалі Школьнаму Інспэктару дэклярацыі аб жаданьні беларускай школы (працяг).

Вялейскі п. Гарадэцкая г.: **11** шк. аб.—в. Патроўшчына, Гярдуцішкі і Патарышча; Куранецкая гм.: **12** шк. абв.—в. Журыхі, Астравы Новыя Зімодры; **13** шк. абв.—в. Тураўшчына.

Горадзенскі п. 8 шк. аб.—м-ко Крынкі; **9** шк. аб.—в. і гміна Лаша; **10** шк. аб.—в. і гм. Бэршты; Вяліка-Берэставіцкая гм.: **11** шк. аб.—в. Тетераўкі.

Косаўскі п. Косаўская гм.: **23** шк. абв. —в. Грыўда.

Нясьвіжскі п. Ланьская гм.: **7** шк. аб.—в. Альхоўка; **8** шк. абв.—в. Лань; Клецкая гм.: **9** шк. абв.—м-ко Клецк.

Пружанскі п. Картуз-Бэрэзкая гм.: **25** шк. абв.—в. Блудэнь; Гарадэчнянская гм.: **26** шк. абв. —в. Харкі.

Карэспандэнцыі.

Як даюць беларускую школу.

(*Носкаўская гміна, Пружанскага павету*).

Па ўсёй Носкаўскай гміне ўся люднасьць на адкрыцьце беларускае школы адазвалася вельмі гарача, усе, як адзін, пашлі на сход, дзеля таго, каб выбраць паўнамоцнікаў, якія маглі-б клапаціцца аб гэтую справу, што і было зроблена. Бацькі дзяцей, якія ходзяць у школу, злажылі дэклярацыі, заверылі іх у гміне і здалі школьнаму інспэктару ў Пружане. Але што-ж робіць пасьля ўсяго гэтага наш войт, пан Хацялоўскі, з сэкрэтаром нашае гміны?

А вось што: узяўшы з сабою аднаго ці двух паліцыянтаў, езьдзяць па ўсіх вёсках, да солтысаў з такімі пытаньнямі, ці мелі пазваленьне ад старосты на сходку, на якой гаварылося аб адкрыцьці белар. школы? Солтыс гаворыць, што не. Тады войт яму кажа, што за гэта будзе карана ўся тая вёска, якая злажыла дэклярацыі на бел. школу—па 2000 злотых. І вось цяпер, як вёска хоча зрабіць сходку, на якой хочуць выбраць пастуха, ці палявога стоража, дык мусіць паведаміць у гміну і на пастарунак, а інакш на вуліцы ня можна стаяць нават пяцём мужчынам.

І гэта ўсё за тое, што злажылі дэклярацыі на белар. школу, бо ў вёсцы Смаляніца, нашае-ж гміны, быў такі выпадак: солтыс вёскі зрабіў сходку бяз ведама гміны і пастарунку, дык за гэтае на яго паліцыя зрабіла пратакол.

І дакуль усё гэтае будзе і калі яму будзе канец?!

Вачавідзец.

Забыты куток.

(З *Баранавіцкага павету*).

Мусіць нідзе на нашай Беларусі няма такога цёмнага кутка, як наша м-чка Сваятычы, Дараўскае гміны і яго ваколіца. Калі-ж гэта сюды загляне беларускае сонца, калі яно асьвеціць нам душу і сэрца, калі яно асушыць нашыя горкія сьлёзы? Многія вёскі астаюцца зусім без асьветы. Польскіх школаў наш беларус ня хоча, а роднай не пазваляюць. Праўда, у м-ку Сваятычах ёсьць 7-клясоўка, але ў ёй вучацца пераважна адны Сваятыцкія каталікі, каторыя так цёмны, што лічаць сябе палякамі, але яны былі і ёсьць беларусамі, хоць і надта шкадлівыя для беларускае справы.

Найгоршы вораг беларушчыны—гэта наш гмінны пісар—Іван Браніцкі. Ен так асьлеплены сваім тымчасовым шчасьцем і так моцна хоча хварэць на пана паляка, што толькі і стараецца аб тым, каб зьнішчыць усё беларускае.

Гэты наш дыктатар кіруе і поштай, і гмінай і ўзяў такую моц, што і з ім да трох не гавары. Ён залаўся мэтай не дапусьціць літэратурнае беларускае мовы ў народ і дзеля гэтага стараецца ўсе беларускія часопісі і газэты дашчэнту зьніштажаць. Ён сам сябе абабраў і ўпаўнамочыў прапускаць цераз сваю цэнзуру ўсе пісьмы з—заграніцы, так што загранічнае пісьмо дойдзе да адрасата толькі тое, каторае прапусьціць яго „міласьцівая“ цанзура.

Калі якою-небудзь дарогаю да нас заблудзіць беларуская газэта, то яе чытаюць, хаваючыся, ды толькі блізкім сябром, як-быццам праклямацыю. Дык вось і ня дзіва, што ў нас усе вёскі сьпяць і нават баяцца заікнуцца дзе-небудзь пра родную беларускую школу.

Дык скажэце, мае браточкі, хто ведае, дзе шукаць сьв. праўды, як кіравацца далей? Няўжо ж ад аднаго чалавека мы будзем знасіць крыўды і абіды!?

„Тутэйшы“.

З хронікі Чамяроў.

(З *Сланімшчыны*).

8. III. бягучага году праз сваіх упаўнамочаных вёска Чамяры злажыла Слонімскаму школьнаму Інспэктару 63 дэклярацыі на 81 вучня. Расьпіскі ў атрыманьні дэклярацый канцэлярыя Інспэктара не дала, заявіўшы, што ўрадавай канцэлярыі ўсе павінны верыць.

---

1. III. войт гміны Чамерскай, Вандалін Корчыц, пасьведчыў 63 дэклярацыі аб роднай беларускай школе і спагнаў 31 зл. і 50 гр. за пасьведчаньне падпісаў. У атрыманьні грошаў выдаў Чамерскаму солтысу квітанцыю. Плацілі па 50 грошаў за дэклярацыю і людзі вельмі бедныя, якія ня маюць ні каня ні каровы, анно за тое, што хочуць вучыць дзетак у роднай мове. На просьбу Гміннай Рады вярнуць 31 зл. 50 грошай Рада на паседжаньні сваём 4. III просьбу адкінула.

Пры дапросе 13. III. 1925 году сьведкаў з боку польскага вучыцяля ў судзебнага сьледавацяля, сьведак Андрэй Хрэмчэня не сказаў сьледавацелю, што вучыцель польскай школы моцна пабіў яго 8-гадовага сына Міхася ў школе, што ясна абрысоўвае цець стэрарызованасьць беларусаў сялян, якія, хоць іх бій, гавораць, што ня біў.

Праўду адно сказала кабета—маці вучня Сьцяпана Дземяшэвіча, што яе сын доўгі час ня мог палажыць галавы на падушку, бо ў польскай школе яе пабіў вучыцель Маеўскі, які выкруціў вушную ракавіну. Чэсьць кабета.

---

20. IV на 62-гадовую кабету з Чамяроў Парасю Хвясеню ў 7 гадзіне ўвечара напаў якісь бандыт і моцна зьбіў галаву старой, хацеўшы яе згвалціць. Хвясеня хадзіла ў госьці да хворага сваяка і вярталася па сашы да дому. Чатыры яйкі, якія яна нясла ўнукам з гасьцей, бандыт адабраў і разьбіў аб сашу. Шукаў грошаў і цягнуў з дарогі, а калі старая крычала, дык біў, лаючыся „па-панску“, кулаком па галаве. Такіх здарэньняў у нас яшчэ ніколі ня было.

Беларус.

З Пружаншчыны. З в. Харава, Наскоўск. гміны, пішуць, што тамтэйшыя сяляне вельмі жаляцца на дарожнага дзесятніка Вярхолу, былага пятлюраўца. Ён ня толькі чапляецца і піша на сялян пратаколы за кожную драбніцу, але, напіваючыся, лаець і бэсьціць іх самым нягодным спосабам.

— З Блудэня наказуюць, што, як да пружанскага школьнага інспэктара зьявіўся блудэньскі паўнамоцнік з дэклярацыямі, дык пан інспэктар, пачуўшы, што справа йдзе аб беларускую школу, вельмі абурыўся і пачаў казаць, каб думалі лепш аб зямлі, як яе прыдбаць, а не аб школе. На заяву паўнамоцніка, што „зямлю самі возьмем“, пачаў крычэць і пагражаць арыштам, клічучы праз тэлефон паліцыю,—а нейкі ці то кур'ер, ці які іншы служачы сказаў, што ў Картуз-Бярэзскай гміне на такіх бунтаўшчыкоў ёсьць полк салдатаў, якія і будуць іх расстрэліваць. Толькі пасьля рашучай заявы паўнамоцніка, што ён прыйшоў у справе школы, а не аб зямлю, ды што „салдаты—нашыя браты і ў нас страляць ня будуць“,—пан інспэктар прыняў дэклярацыі і даў квіт.

З Нясьвіжскага пав. У Грыцэвіцкай гміне ёсьць такія цёмныя вёскі, што ня толькі не далучыліся да змаганьня за родную беларускую школу, але і не зразумелі вагі навукі ў роднай мове. Такія вёскі, як: Заельня, Бурочкі, Янавічы, Каплановічы, Цёскаўка, Вароніна,—не падалі ніводнае дэклярацыі за беларускую школу. Сяляне тут—усе праваслаўныя беларусы.

Ганьба вам, людцы, што гэтак самі губіце долю сваю і сваіх дзетак, аддаючы іх у духовую няволю чужынцам!

— На Грыцэвіцкага сьвяшчэньніка Гарасімовіча сяляне жаляцца, што лішне дзярэць за ўсе трэбы. Сам ён беларус, але мовы беларускай не прызнае і з сялянамі гаворыць парасейску. Гэтак у чатыры рукі з польскім вучыцелем прычыняецца да забіваньня беларускасьці. Сорам яму!

Беларусы у Латвіі.

Ізноў рэпрэсіі проці беларусаў.

ПАТ паведамляе, што латвійскі ўрад пачаў тасаваць вельмі вострыя рэпрэсіі проці беларусаў у Латгаліі. Маюць быць выселены ўсе беларускія агітатары (?), якія вярбуюцца (?) выключна спасярод народных вучыцялеў...

Мы з свайго боку даведаліся, што грам. Красоўскі, тварэц дзьвінскае беларускае гімназіі, і вучыцелька гэтае-ж гімназіі Паўліна Мядзёлка-Грыб дасталі загад выехаць з Латвіі ў працягу 2 тыдняў.

Гэтая дрэнна замаскаваная барацьба з беларускай нацыянальнай школай, як усе ў Латвіі кажуць, мае свае карані... ў Польшчы! З другога боку ў Рыгу прысылаюцца розныя ілжывыя даносы на беларускіх дзеячоў—з Парыжа (Ладнов!).

Рэдактар-Выдавец **Антон Пракапеня.** Друкарня **Н. Левін і Сын,** Вільня, Нямецкая 22.